

kedik felül bennünk, valamint erősödik a remény, hogy további értékes kötetekkel gyarapszik könyvtárunknak az a polca, amelyre szocialista irodalmunk kötetei kerülnek.

Stenczer Ferenc

Bori Imre: Eszmék és látomások. Tanulmányok. Novi Sad, 1965. Fórum K. 235 1.

Nyolc tanulmány olvasható Bori Imre Novi Sadon kiadott *Eszmék és látomások* című kötetében. Valamennyi a mai magyar irodalom alkotóival és jelenségeivel foglalkozik, egyedül „A semmi ágán” című József Attilával. Az *Eszmék és látomások* már ezzel sokatmondó: hogyan látja egy velünk szomszédos államban, de más szellemi közegeben élő magyar irodalomtörténész a hozzá mégiscsak közvetítésekkel érkező alkotásokat? Mi ragadja meg a figyelmét, mit tart kiemelendónak; milyen jelenségekre helyezi a hangsúlyt? Nem véletlenül beszéltünk hangsúlyokról. Az *Eszmék és látomások* fő erénye a megszerkesztettség. A tanulmányok együtt többet mondanak, jelentősebbek, mint önmagukban voltak, midőn a *Hid* című folyóirat hasábjain sorra megjelentek. Bori Imre már egyes tanulmányaiban is mai irodalmunk középpontinak vélt kérdéseivel és műveivel szembeesíti az olvasót; maga a kötet ennél mégis tágabb szemhatáru. Az új eredményeket vizsgálva a magyar irodalom jövő lehetőségeibe is nyújt némi bepillantást. Fogalmazhatjuk állításunkat határozottabbra is. Bori Imre nemcsak az egyes műveket látja, nemcsak íróegyeniségek és életművek értelmezésére vállalkozik. Élő irodalmunk köré odagondolja az európai horizontot; értéknek az egyetemes jelentésűt tudja elfogadni. Ady igazára gondolna — arra, hogy „az irodalomban nincs jogcíme annak, ami csupán nemzeti, általános emberi vonások nélkül?” Ha így is lehet, akkor sem mondunk el mindent, sőt a lényegéről feledkeztünk meg. Bori Imre elfogulatlansága a más szellemi klímában élő gondolkodó előnye. Elnéző magatartásra még a hagyományok sem tudják rákapatni. Amit itthonról esetleg a „fájdalmas késésektől” szenvedő ország számlájára írunk s ezáltal az irodalom teljesítményeit is más szemmel nézzük — az Bori Imre számára könnyen lehet vidékies elmaradottság. Olyanféle nemzeti sajátosság, amelyetől hasznosabb megszabadulni, mintsem továbbra is eredetiségünk zálogaként dédelgetni.

A hazai kritikáétól el is tér észrevehetően az *Eszmék és látomások* igénye és rangsora. Támadt is már régebben visszhangja a Kortárs hasábjain, hogy József Attilát a francia egzisztencialisták, elsősorban Camus és Sarte

társaságába utalja, s épp csak érintően szól a különbségekről. De a kötetnek úgy szólván valamennyi tanulmánya értelmezésbe, kommentárba szőtt vitáit. Weöres Sándor lírájáról, Déry Tibor új regényéről, a mai próza lehetőségeiről, Németh László munkáiról szóló tanulmányai perújrafelvételt hirdetnek. Bori Imrének más a nézőpontja és sok tekintetben mások az eredményei, mint az itthoni kritikának. Az általa „humanista neomarxizmusnak” nevezett szemlélet alapján tekint az irodalomra. Vallja a műelemzés tételét, hogy a mű értékét önmagában kereshetjük. Tanulmányaiból kitetsző irodalomelméleti koncepciója nem normatív igényű; inkább az értelmezés, a megértés munkáját vallja.

A határontúli magyar irodalmak némelyike —, mint a csehszlovákiai és a jugoszláviai — kiemelkedő művek híján az esszével, tanulmánnyal kárpótolja magát. A gondolat tájékozódásával frissíti a lassan éledező irodalmat s a fenyegető elszürküléssel szemben a magas eszményekre hivatkozik. A jugoszláviai magyar irodalom néhány éve tartó új szakasza is elsősorban új szellemi közeg létrehozásában ért el nagyobb eredményeket. Sinkó Ervin, Major Nándor, Bányai János, az Új Symposion fiataljainak tanulmányai jeleztek a tájékozódás megalapozottságát és olykor „neoavantgarde” túlzásait, türelmetlen egyoldalúságait. Bori Imre tanulmányaihoz sok vitázó megjegyzést lehetne hozzáfűzni. Ítéletei némelykor közbeszólásra ingerelnek. Ideje is volna erre sort keríteni. A vitáért is, de meg egyebek miatt is. Bori Imre különvéleménye fölött hallgatással nem térhetünk napirendre. A magyar irodalomtörténész középnemzedék egyik legtágabb látókörű képviselője, noha kívülről nézi, mégis a sajátjaként szól a magyar irodalomról. A noviszázi magyar avantgarde megtehethet, hogy amolyan megbocsájtó hangnemen írjon a tanulmánykötetről. A mi érdekünk inkább az lenne, hogy részletezve vegyük szemügyre az *Eszmék és látomások* tanulmányait. Új szempontokra is lelhetnénk bennük, s az eszmeecserékben ez sem utolsó szempont.

Béldi Miklós

Südosteuropa-Bibliographie. Bd. I. 1945 — 1950. 1. Teil: Slowakei, Rumänien, Bulgarien; 2. Teil: Jugoslawien, Ungarn, Albanien, Südosteuropa und grössere Räume. Hrsg. von Fritz Valjavec. München, 1956. R. Oldenbourg. 91; 263 S. — Bd. II. 1951 — 1955. 1. Teil: Südosteuropa und grössere Teilräume, Jugoslawien, Ungarn; 2. Teil: Albanien, Bulgarien, Rumänien, Slowakei. Hrsg. von Südost-Institut München, Red.: Gertrud

Krallert-Sattler. München, 1960–1962. R. Oldenbourg. 360; 705 S.

A két kötet egy-egy önálló fejezetében tíz év anyagát rendszerező általános magyar bibliográfia található. Az első fél évtizedet Thomas Bogay és Gertrud Krallert-Sattler, a másodikikat Franz Király szerkesztette. Ami az irodalomtörténeti fejezeteket illeti (*Sprache und Literatur* címen, I. köt. 145–156, és II. köt. 295–314.), teljességéről szó sem lehet, ezzel azonban maguk az összeállítók is tisztában voltak. Azt, hogy ennek ellenére mennyire lesz használható a külföld számára, nem tudjuk megállapítani, annyi viszont bizonyos, hogy számunkra semmiféle számottevő újdonsággal nem tudott szolgálni. A bibliográfia jelentősége tehát egyedül az anyag egybegyűjtésének és rendszerezésének pusztá tényében keresendő.

A szerkesztők, munkájuk során, szemmel láthatólag annak az alapelvnek szellemében jártak el, hogy minden tételnek utalások és duplikálások nélkül kell megtalálnia a maga helyét. Ez azonban gyakran a legalaposabb anyagismeret ellenére sem oldható meg sikeresen. Könnyű tehát itt is efféle vitatható pontokra rátalálni. A bizonytalan beosztás eredményeképp kerülhetett a *Geschichte und Politik* c. fejezetbe az István-legenda (I:313. sz.), Anonymus (I:195, 196, 314. sz. II:1006.

sz.) és Bethlen Miklós (II:700.sz.), a *Religion und Kirche* fejezetbe Dévai Bíró Mátyás (II:1354.sz.), Huszár Gál (II:1364.sz.), Szegedi Gergely (I:789.sz.), Heltai Gáspár (II:1362.sz.), Illésházi István (II:1359.sz.), Pázmány Péter (I:732, II:1336.sz.), Zrínyi Miklós (I:746.sz.), Ráday Pál (II:1356.sz.) és Ráday Gedeon (II:1339.sz.) és végül a *Geistiges und kulturelles Leben* c. fejezetben a Codex Albensis (II:1903.sz.), a Pray-kódex (II:1904.sz.), Ráday Pál (II:1688.sz.), Pálóczi-Horváth Ádám (II:2049.sz.), Budai Ézsaiás (II:1671. sz.) és Arany János (II:1912.sz.).

Nem folytatjuk a sort, de talán ennyiből is látható, hogy a bibliográfia kezelése eléggé bizonytalan utalók és kettőzések nélkül (az utóbbira egyetlen példa mégis előfordul: Komjáthy Miklós, I:301. sz. és 823. sz.). Egy részletes névmutató is megoldotta volna a kérdést, de sajnos ez is hiányzik. A gyűjtőkör szélességét és mélységét ezúttal nem kívánjuk mérlegre tenni, a felgyűjtés alaposágában vetett bizalmat viszont nagy mértékben megingatja ama tény, hogy az Irodalomtörténet c. folyóirat szerepel ugyan mind a két kötet anyagában, ennek ellenére kimaradt az első marxista igényű dolgozat Janus Pannoniusról (Gerézdi Rabán, It 1950. 14–30.).

V. Kovács Sándor